

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLERİN ÖĞRETİMİNDE EDEBİ ÜRÜNLERİN KULLANIMI¹

Prof. Dr. Bilgin Ünal İBRET

Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi, bibret@kastamonu.edu.tr

Yrd.Doç.Dr. Emine KARASU AVCI

Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi, eavci@kastamonu.edu.tr

Y.L.Öğr. Şule KARABIYIK

Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, sulekarabiyik6@gmail.com

Y.L.Öğr. Mustafa GÜLEŞ

Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, mgules18@gmail.com

Y.L.Öğr. Murat DEMİRCİ

Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, demircimurat3778@gmail.com

ÖZ

Değer, toplumların çoğunluğu tarafından kabul gören ve ortak tutumları içeren yargılardır. Sosyal Bilgiler dersinin değerler öğretiminde önemli bir rolü olduğu bilinmektedir. Sosyal Bilgiler dersinde edebi ürünlerden yararlanılması değerlerin öğretimine katkı sağlayacaktır. Bu nedenle bu çalışmada, Sosyal Bilgiler dersinde değerler öğretiminde edebi ürünlerin kullanımına ilişkin öğretmen görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmada veriler 2015-2016 eğitim-öğretim döneminde Kastamonu ili Merkez ilçesinde çalışan 20 gönüllü Sosyal Bilgiler öğretmenine yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanarak elde edilmiştir. Elde edilen veriler betimsel analiz yoluyla çözümlenmiştir. Araştırmada Sosyal Bilgiler öğretmenleri Sosyal Bilgiler derslerinde edebi ürünlerin kullanılmasının önemini değerlerin aktarımını kolaylaştırması, bilgilerin kalıcılığını artırması, kültürel öğeleri öğretmesi ve öğrencilerin derse ilgisini artırması olarak belirtmişlerdir. Sosyal Bilgiler öğretmenleri Sosyal Bilgiler derslerinde edebi ürünlerden yararlandıklarını, derslerinde anı, fıkra, atasözü, roman, seyahatname, destan, söylev/nutuk, şiiri kullandıklarını ve bu edebi ürünleri kullanma nedenlerini değerleri aktarması, tarihi konuları aktarması, konuların kalıcılığını sağlaması, öğrencilerin ilgisini çekmesi ve öğrenilenleri pekiştirmesi olarak ifade etmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Edebi ürün, Sosyal Bilgiler, değerler öğretimi, öğretmen, ders.

THE USE OF LITERATURE PRODUCTS IN TEACHING THE VALUES BY SOCIAL STUDIES TEACHERS

ABSTRACT

Values are judgments that are accepted by the majority of communities and contain common attitudes. It is known that Social Studies course has an important role in teaching values. The use of literary products in Social Studies class will contribute to the teaching of values. For this reason, in this research, it is aimed to determine the opinions of teachers about the use of literary products in the teaching of values in social studies course. Survey data were obtained by applying a semi-structured interview form to 20 volunteer Social Studies teachers working in the central province of Kastamonu province during the 2015-2016 academic year. The obtained data were analyzed through descriptive analysis. Social Studies teachers in the study pointed out the importance of

¹ Bu çalışma, Uluslararası Taşköprü Pompeiopolis Bilim Kültür Sanat Araştırmaları Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

using literary products in social studies classes as facilitating the transfer of values, increasing the permanence of information, teaching cultural items and increasing the interest of students in the course. Social Studies Teachers use the literary products in their Social Studies lessons and use them in their lessons in order to convey the values of memories, jokes, proverbs, novels, travelnames, epics, speeches, speeches, poems and reasons of using these literary products, transfer historical subjects, As reinforcement of the learners.

Key Words: *Literary product, Social Studies, teaching values, teacher, lecture.*

1.GİRİŞ

Alanyazında değerlere ilişkin çok sayıda tanımlama yapıldığı görülmektedir. Buna göre değer, bireyin kendisini, toplumun da bireyi kontrol etmesini sağlayan mekanizmalardan birisidir (Yazıcı, 2006: 499). Bireylerin hangi durumda nasıl davranacağını belirleyen bilgi, düşünce ve tutumlardır (Dilmaç, 2010: 145). Arzu edilen, ilgi duyulan ve ölçüt olarak kullanılan yargılardır (Aydın, 2011: 39). Kişilerin ve toplumların ideal kabul ettikleri ortak davranış tarzlarıdır (Uygun, 2013: 263). Değer, kutsallığı olan, insanı yücelten ve erdem kazandıran ilkelere (Uysal, 2003: 52). Milli Eğitim Bakanlığı (2005) değer kavramını, bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli olduğu kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlar olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda değerler duygularımıza bağlı olarak oluşturduğumuz inançlar olarak da düşünülebilir (Schwartz, 2005: 1).

Değerler bilgiden daha farklı bir alanı teşkil etmektedir (Coşkun-Yıldırım, 2009: 312). Toplumun bir bütün olarak yaşamasında (Özen-Gülyüz vd., 2012: 279), demokratik bir toplumun oluşması ve varlığını devam ettirmesinde değerler eğitimi gereklidir (Kurtdeğid Fidan, 2013: 362). İnsani duyguların köreltiği günümüz dünyasında bireylerin birbirlerine karşı saygı, sevgi ve hoşgörü duygularını taşıyan, bilimselliğe ve akılcılığa önem verip empati kurabilen, azimli, çalışkan ve dürüst yetiştirilmesi için etkili bir değer eğitimi ihtiyaç vardır (Ekinci Çelikpazu-Aktaş, 2011: 413). Kaymakcan ve Meydan (2011) gelecek nesillerin yetiştirileceği eğitim sistemlerinin değerleri referans olarak oluşturulduğunu belirtmektedirler. Uygun (2013) eğitimin temel amaçlarından birisinin değerleri kazandırmak olduğunu ifade etmektedir. Ersoy ve Şahin (2012) ahlaki ilke ve amaçların eğitim yoluyla bireylere kazandırılabilceğini belirtmektedirler. Bayraktar (2015) değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek ve bu değerlerin bireylere doğru bir şekilde aktarımında okulların görevini vurgulamaktadır. Dam ve Karataş (2014) değerler eğitiminin toplumsal ve bireysel problemlerin çözümündeki öneminden bahsetmektedirler. Değerler bireyler arası ilişkileri düzenlemede önemli bir ölçüt olarak kabul edilmektedir (Kardaş, 2015). Bireylerin, bireysel ve toplumsal belirsizliklerle baş edebilmeleri için değerlerle donatılmaları gerekmektedir (MEB, 2015: 2). Yıldırım ve Güven (2012) bireylerin içinde buldukları toplumun değerlerini benimsediğini ve bu değerleri hayatlarında bir ölçüt olarak kullandığını ifade etmektedirler. Değerler, toplumsal yaşamda bireylerin sosyal rollere sahip olmasında ve karşılaştıkları farklı durumlarda neyin iyi ya da kötü olduğuna karar vermelerinde etkilidir (Ekinci Çelikpazu-Aktaş, 2011: 415). Olayları, politikaları ve insanları değerlendirmede değerler rehberlik eder (Schwartz, 2005: 1). Yiğittir (2012) değerlerin insanlar için önemli bir davranış belirleyicisi olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda değerlerin bu rollerinin topluma eğitim sistemlerinin ürünü olan okullar aracılığı ile; okullarda ise çeşitli dersler yoluyla kazandırıldığı görülmektedir. Lowat ve Hawkes (2013) kişisel ve toplumsal ortak inançların kazandırılmasında okulların önemi üzerinde durmaktadır. Sosyal Bilgiler dersi de ilkokul ve ortaokul düzeyinde okutulan değerler eğitimi için önemli olan derslerden birisidir.

Sosyal Bilgiler dersinin değerler eğitiminde önemli bir yeri vardır (Mindivanlı-Aktaş, 2011: 73). Kurtdede Fidan (2013) etkili ve sorumluluk sahibi vatandaş yetiştirmede Sosyal Bilgiler dersinin rolünü vurgulamaktadır. Gömleksiz ve Cüro (2011) Sosyal Bilgiler dersinin çocukları toplumsal yaşama hazırlamada değerleri kazandırmayı hedeflediğinden bahsetmektedir. Kaya ve Ekiçi (2015) Sosyal Bilgiler dersinde değer öğretiminin bir örnek olaydan ya da öyküden hareketle değerleri açıklama, ahlâkî muhakeme ve değer analizi şeklinde yapılmasının önemine dikkat çekmektedirler. Ülkemizde vatandaşlık eğitiminde bir araç olan değerlerin Sosyal Bilgiler dersi yoluyla kazandırıldığı bilinmektedir (Keskin-Coşkun Keskin, 2013: 51). Sağlam ve Genç (2015) Sosyal Bilgiler dersinin tarihsel bir içeriğe sahip olması, farklı kültürleri ve yaşam hikâyelerini anlatması ve çok disiplinli bir ders olması özelliklerinin değerler eğitimi için bir zenginlik olduğunu belirtmektedirler. Gelen, Yılmaz ve Kurtuluş (2010) Sosyal Bilgiler dersinin diğer derslere göre hayatla daha çok ilişkili olduğu ve değerleri kazandırmada önemli olduğunu vurgulamaktadırlar. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda değerlerin yer aldığı ve değer eğitimiyle ilgili yaklaşımlara yer verildiği görülmektedir (Yiğittir-Kaymakçı, 2012). Bu yaklaşımlar:

- Telkin yoluyla değer öğretimi,
- Değer açıklama,
- Değer analizi.
- Ahlaki muhakeme
- Gözlem yoluyla değer öğretimi.

Telkin etme yaklaşımı, öğretmenler ve yetişkinler tarafından öğrencilere tekrar ettirme yoluyla gerçekleştirilen ve kontrolün yetişkinde olduğu yöntemdir. Değerlerin öğretiminde telkin yaklaşımının yaygın bir şekilde kullanılması ihtimali yüksektir (Bulut, 2011: 34). Değer açıklama yaklaşımı, çocukların günümüz dünyasında çok sayıda seçenikle karşı karşıya kalması ve bir karmaşıklık ve belirsizlik durumunda öğretmenlerin ya da velilerin, çocukların sahip olduğu değerleri gözden geçirmesine yardımcı olarak değerlerin farkına varmalarını sağlama yöntemidir (Gül, 2013: 71). Değer analizi yaklaşımı, çocukların ilgili olgu ve kanıtları değerlendirerek kendi davranışlarına kendilerinin karar vermesine dayanmaktadır (Bulut, 2011: 37). Ahlaki muhakeme yaklaşımı, çocukları ahlaki ikilemde bırakarak değer tercihlerini belirlemelerini istendiği yöntem olarak bilinmektedir (MEB, 2009: 86). Gözlem yoluyla değer öğretimi, çocukların birçok sosyal davranışı çevrelerini gözlemleyerek ve model alarak öğrenmesi ile açıklanabilir (Aktepe-Tahiroğlu, 2016: 378). Bu yöntemlerin uygulanıp hayata geçirilebilmesinde Sosyal Bilgiler derslerinde edebi ürünlerden faydalanılması etkili olabilir. Tokcan (2016) Sosyal Bilgiler dersinin yapısı itibarıyla çok disiplinli bir ders olduğunu ve edebiyatın da bu disiplinlerden biri olduğundan bahsetmektedir. Edebi çalışmaların Sosyal Bilgiler alanına önemli katkıları olduğu ve Edebiyat ile Sosyal Bilgiler dersi arasındaki sıkı ilişki alan eğitimcileri tarafından da kabul edilmektedir (Brabant, 1989; Johnston, 1989; Akt. Mc Govan-Guzzetti, 1991: 36). Kaymakçı (2013) Sosyal Bilgiler dersinin doğası ve konu alanı gereği olarak sözlü ve yazılı edebi ürünlerden faydalandığını belirtmektedir. Oruç (2009) değişen 2005 programıyla birlikte Sosyal Bilgiler ders kitaplarında da edebi ürünlerden faydalandığından bahsetmektedir. Ayrıca edebi ürünlerin bu dersi zenginleştirdiğini ifade etmektedir. Öztürk, Coşkun Keskin ve Otluoğlu (2012) Sosyal Bilgiler dersinde edebiyatın kullanılmasının eleştirel düşünebilen, inanç ve değerleri inceleyip olumlu tutumlar geliştirebilen etkin bireylerin yetişmesinde önemini vurgularlar. Er ve Şahin (2012) Sosyal Bilgiler derslerinde toplum tarafından önemli

görülen kişilerin biyografilerinin kullanılmasının dersi içerik olarak zenginleştirdiğini belirtirken Sosyal Bilgiler ve edebi ürünler arasındaki ilişkiyi de ortaya koymaktadır. Sönmez (2014)'in 2005 çalışmasında Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 4. sınıftan 7. sınıfa kadar devam eden ve doğrudan kazandırılması hedeflenen 20 değeri kapsayan toplam 516 atasözüne ulaşması değerlerin öğretiminde edebi ürünlerin önemsendiğini göstermektedir. Arıcı ve Bayındır (2015) masalların kültürel kimliği oluşturmada ve akademik kazanımları desteklemede bir eğitim aracı olarak kullanılmasının gereğini vurgulamaktadır. Ünlüer ve Yaşar (2012) gazetelerin çocuklar için geniş bir değerler içeriğine sahip olduğunu belirtmektedirler. Yangıl ve Kerimoğlu (2014) sözlü edebiyat ürünlerinden olan bilmecelelerin eğitimde çocuğun dilsel ve düşünsel gelişimine katkı sağlayacağını ifade etmektedirler. Erol (2012) edebi ürünlerin medeniyet tarihinin bir parçası olarak ele alındığını ve yazıldığı dönem açısından bir fotoğraf özelliği gösterdiğinden bahsetmektedir. Sosyal Bilgiler derslerinde öğretim yöntem ve tekniklerinin bir aracı olarak edebi ürünler kullanılabilir (Gülüm-Ulusoy, 2008: 114). Edebi metinlerin derslerde kullanılması ile birey kendisini, çevresini ve dünyayı tanıyabilir (Öztürk, 2007: 70). Edebi ürünler toplumların bilgi depolarıdır. Bir milletin kendisini tanıması için önem taşımaktadır (Türkeli Sanlı, 2011: 152). Öğrencilerin düşünme becerilerini geliştiren edebi ürünlerin değerlerin aktarımında da önemli bir rolü vardır (Mindivanlı-Küçük vd., 2012: 94). Karatay (2011) Türkiye'de Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda çocuklara adalet, aile birliği, bağımsızlık, barış, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, özgürlük, sağlıklı olma, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik, yardımseverlik gibi değerlerin aktarılmasını amaçlandığından bahsetmektedir. Ayrıca bu değerlerin aktarımında kullanılacak 100 Temel Eser adı altında okuma listesi oluşturulduğu da belirtmektedir. Sosyal Bilgiler derslerinde edebi ürünlerin kullanılmasının literatürde yapılan çalışmalar ile desteklendiği görülmektedir. Ancak edebi ürünlerin değerler eğitiminde kullanımına Karatay (2011) dışında herhangi bir çalışmada rastlanılmamaktadır. Bu nedenle bu çalışmada, Sosyal Bilgiler dersinde değerler öğretiminde edebi ürünlerin kullanımına ilişkin Sosyal Bilgiler öğretmen görüşlerinin neler olduğunu tespit etmek amaçlanmıştır.

2.YÖNTEM

Bu çalışmada “Sosyal Bilgiler dersinde değerler öğretiminde edebi ürünlerin kullanımına ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?” sorusuna cevap aranmıştır. Bu amaçla çalışmada, nitel araştırma modeli benimsenmiştir. Nitel araştırma, araştırma öznelerinin bakış açılarını ve anlam dünyalarını öznelerinin gözüyle ortaya koymaya çalışan modeldir (Kuş, 2012: 87). Araştırmada nitel araştırma türlerinden fenomenoloji modeli kullanılmıştır. Fenomenoloji, kişilerin bir olguyu nasıl deneyimlediklerini ortaya koyan modeldir (Sart, 2015: 73).

2.1. Çalışma Grubu: Araştırmanın çalışma grubunu, 2015–2016 eğitim öğretim dönemi Kastamonu il merkezinde görev yapmakta olan 20 Sosyal Bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan öğretmenler gönüllülük ve ulaşılabilirlik esasına göre belirlenmiştir. Bu bağlamda araştırmanın örnekleme olasılık temelli olmayan örneklem türü olan uygun örneklemedir. Uygun örnekleme, araştırma yapılacak birey ya da grupların araştırma sürecine dâhil edilmesinin kolay ve ulaşılabilir olmasıdır (Ekiz, 2013: 106).

2.2. Veri Toplama Aracı: Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme, önceden soruların hazırlandığı ancak görüşmenin gidişatına göre yeni sorular ve cevapların eklenebildiği görüşme türüdür (Karasar, 2011: 168). Görüşme sorularının hazırlanması için ilgili literatür taraması yapılarak

soru taslağı hazırlanmıştır. Oluşturulan taslak form, 3 uzmanın (3 Sosyal Bilgiler Eğitimsi) görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşleri doğrultusunda sorular yeniden düzenlenmiştir. Daha sonra taslak form 3 Sosyal Bilgiler öğretmenine uygulanmıştır. Öğretmenlerin görüşme sorularına verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde soruların istenilen amaca hizmet ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Pilot çalışmaya katılan öğretmenler araştırmaya tekrar dâhil edilmemiştir. Araştırmada Sosyal Bilgiler öğretmenlerine aşağıdaki sorular sorulmuştur:

1. Sosyal Bilgiler dersinde değerler öğretiminde edebi ürünlerin kullanılması önemli midir? Nedenleri ile açıklayınız.
2. Sosyal Bilgiler dersinde değerler öğretiminde edebi ürünlerden yararlanıyor musunuz? Nedenleri ile açıklayınız.
3. Sosyal Bilgiler dersinde değerler öğretiminde hangi edebi ürünleri kullanıyorsunuz? Nedenleri ile açıklayınız.
4. Sosyal Bilgiler dersinde değerler öğretiminde edebi ürünlerin kullanılmasının katkıları nelerdir?

2.3. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi: Veriler, araştırmaya gönüllü olarak katılan 20 Sosyal Bilgiler öğretmenine yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanması ile elde edilmiştir. Elde edilen veriler, betimsel analiz yoluyla çözümlenmiştir. Betimsel analiz, elde edilen verilerin daha önceden belirlenmiş temalara göre yorumlanması durumudur (Özdemir, 2010: 336). Çözümleme yapılırken öğretmen adaylarına KÖ1, KÖ2, KÖ3,...KÖ20 gibi kodlar verilmiştir. Araştırmada kategorilerin elde edildiği öğretmenlerin görüşlerinden alıntılar verilerek geçerlik; verilerin kategorilere ayrılması ise iki araştırmacı tarafından yapılarak güvenilirlik sağlanmaya çalışılmıştır.

3.BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmada Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde değerler öğretiminde edebi ürünlerin kullanımına ilişkin görüşlerinin neler olduğuna ait verilere yer verilmektedir. Araştırmada öğretmenlere “*Sosyal Bilgiler dersinde değerler öğretiminde edebi ürünlerin kullanılması önemli midir? Nedenleri ile açıklayınız.*” sorusu sorulmuştur. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tamamı Sosyal Bilgiler dersinde edebi ürünlerin kullanılmasını önemli bulmaktadırlar. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde edebi ürünlerin kullanılmasının nedenlerine ilişkin görüşlerine ait istatistiksel verilere Tablo 1’de yer verilmektedir.

Tablo 1. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde edebi ürünlerin kullanılmasının önemine ilişkin görüşleri

Kategoriler	Katılımcılar
Değerlerin aktarımını kolaylaştırması	K2, K13, K14, K15, K16, K18
Bilgilerin kalıcılığını artırması	K3, K7, K9, K12
Kültürel öğeleri öğretmesi	K6, K10, K12, K20
Öğrencilerin derse ilgisini artırması	K1, K2, K14
Öğrencilerde değerlerin kalıcılığını/etkisini artırması	K2, K19

Ders ortamını zenginleştirmesi	K5, K9
Değerlerimizi yaşatmada etkili olması	K6, K10
Konuların pekiştirilmesini sağlaması	K11, K17
Öğrencilerin dikkatini çekmesi	K14, K20
Sosyal Bilgiler dersinin içeriğinin uygun olması	K1
Türk Milli Eğitim sisteminin amaçlarını gerçekleştirmesine yardımcı olması	K4
Yaşamla bağlantı kurmayı sağlaması	K20
Bilimsel bilgileri öğretmesi	K8
Konuların aktarımını kolaylaştırması	K11
Toplam	32

Araştırmanın bu sorusunu Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin farklı şekillerde cevapladıkları görülmektedir. Öğretmenler en fazla değer aktarımını kolaylaştırması (6), bilgilerin kalıcılığını artırması (4), kültürel öğeleri öğretmesi (4) ve öğrencilerin derse ilgisini artırması (3) şeklinde görüş belirtmişlerdir. Öğretmenler özellikle edebi ürünlerin kullanılmasının önemini değerlerin aktarımını kolaylaştırması durumu ile ilişkilendirmişlerdir. Bu durum öğretmenlerin edebi ürünleri değerlerin kolay öğretilmesi için tercih etmesi ile açıklanabilir. Öğretmenlerden bazıları araştırmanın bu sorusunu şu şekilde cevaplamışlardır:

K1 “Sosyal Bilgiler dersi müfredatı sebebiyle edebi ürünlerin kullanımına en uygun derslerden biridir. Kazanımlar öğrenciye aktarılırken zaman zaman özellikle tarihi olaylarda edebi ürünlerden yararlanmak öğrencinin konuya ilgisini artırmaktadır.” **K2** “Sosyal Bilgiler dersinde edebi ürünlerin kullanılması öğrencinin derse olan ilgisini artırmaktadır. Değerlerin aktarılmasını kolaylaştırır. Aynı zamanda etkisini de zamana yaymaktadır.” **K15** “Değerlerin öğrencilere aktarılmasında birçok edebi ürün etkili olabilir. Değerlerin verilmesinde yardımcı olabilir.” **K17** “Konuların pekiştirilmesi için edebi ürünlerden yararlanılmalıdır.”

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin edebi ürünleri Sosyal Bilgiler derslerinde kullanılmasını olumlu görüşlerle açıkladıkları görülmektedir. Özellikle öğretmenlerin edebi ürünleri değerlerin aktarılması ile ilişkilendirdikleri dikkat çekmektedir. Öğretmenlerin edebi ürünleri değerlerin kazandırılmasında kullandıklarını ifade etmeleri değerler öğretimi yaklaşımlarına katkı sağlaması yönüyle de önem taşımaktadır.

Araştırmanın ikinci sorusunda Sosyal Bilgiler öğretmenlerine “Sosyal Bilgiler dersinde değerler öğretiminde edebi ürünlerden yararlanıyor musunuz? Nedenleri ile açıklayınız.” sorusu sorulmuştur. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu soruya yönelik görüşlerine Tablo 2 ve Tablo 3’te yer verilmektedir:

Tablo 2. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde değerler öğretiminde edebi ürünlerden yararlanma durumları

Kategoriler	Katılımcılar
Yararlanıyorum	K1, K3, K4, K5, K6, K7, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15, K16, K17, K19, K20
Yararlanamıyorum	K2, K8
Tavsiye ediyorum	K18
Toplam	20

Sosyal Bilgiler öğretmenleri araştırmanın bu sorusuna yararlanıyorum (17), yararlanamıyorum (2), tavsiye ediyorum (1) şeklinde cevap vermişlerdir. Öğretmenlerin büyük çoğunluğunun edebi ürünlerden yararlandıkları görülmektedir. Öğretmenlerin bu görüşleri değerler öğretimine katkı sağlayacağı için önemlidir.

Tablo 3. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde değerler öğretiminde edebi ürünlerden yararlanma nedenleri

Kategoriler	Katılımcılar
Değerleri öğretmesi	K4, K5, K10, K14, K15, K20
Kazanımların pekiştirilmesinde etkili olması	K7, K11, K16, K17
Değerlerin anlaşılabilir olmasını sağlaması	K1, K3, K13
Öğretimde kalıcılığı artırması	K3, K19
Dersin daha etkili olmasını sağlaması	K1, K6
Konular ile bağlantılı olması	K20
İyi bir toplum oluşturmayı sağlaması	K12
Zaman darlığı nedeniyle kullanılmaması	K8
Konuların yoğunluğundan dolayı kullanılmaması	K2
Toplam	21

Sosyal Bilgiler öğretmenleri değerler öğretiminde edebi ürünleri kullanma nedenlerini en fazla değerleri öğretmesi (6), kazanımların pekiştirilmesinde etkili olması (4), değerlerin anlaşılabilir olmasını sağlaması (3) şeklinde belirtmişlerdir. Ancak öğretmenlerin değerler öğretiminde edebi ürünleri kullanma nedenlerini farklı gerekçelerle açıklamaları

öğretmenlerin edebi ürünleri kullanma nedenlerinin farklı gerekçelere dayandığını ortaya koyar niteliktedir. Bu durum değerler öğretimine zenginlik katması yönüyle anlamlı görülebilir. Öğretmenlerden bazıları araştırmının bu sorusunu şu şekilde cevaplamışlardır:

K3 “Evet yararlanıyorum. Konunun hem akılda kalıcılığını artırıyor. Hem de daha kolay anlaşılmasını sağlıyor.” **K8** “Hayır. Zamanı yeterli bulmuyorum. Bu yüzden edebi ürünlere çok fazla yer veremiyorum.” **K11** “Evet. Bu eserler pekiştirici olarak ve örnek olay olarak kullanıldığında konular daha rahat anlatılabiliyor.” **K14** “Edebi ürünler yardımıyla hedeflenen değerlerin daha iyi kazandırılabilceği düşüncesindeyim. Bu yüzden bazı değerler kazandırılırken edebi ürünlerden yararlanmaktayım.” **K19** “Bazı konularda yararlanıyorum. Çünkü anlattığım bir anıyı, hikâyeyi veya fıkrayı kolay kolay unutmuyorlar.”

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler derslerinde edebi ürünleri kullanma nedenlerini farklı görüşlerle açıkladıkları görülmektedir. Bu bağlamda öğretmenlerin derslerinde edebi ürünlerden farklı nedenlerle yararlandıkları söylenebilir. Ancak bazı öğretmenlerin (K2 ve K8) çeşitli nedenlerle derslerinde edebi ürünlerden yararlanamadığını ifade ettiği de dikkat çekmektedir.

Araştırmanın üçüncü sorusunda Sosyal Bilgiler öğretmenlerine “Sosyal Bilgiler dersinde değerler öğretiminde hangi edebi ürünleri kullanıyorsunuz? Nedenleri ile açıklayınız.” sorusu sorulmuştur. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin bu soruya yönelik görüşlerine Tablo 4 ve Tablo 5’te yer verilmektedir:

Tablo 4. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde değerler öğretiminde kullandıkları edebi ürünler

Kategoriler	Katılımcılar
Anı	K3, K4, K6, K8, K9, K10, K15, K16, K17, K19
Fıkra	K3, K7, K8, K9, K12, K15, K16, K18, K19
Hikâye	K3, K4, K6, K9, K10, K15, K17, K18, K19
Atasözleri	K6, K7, K8, K9, K10, K12, K15, K18, K19
Roman	K2, K4, K9, K10, K13, K14, K15, K18
Seyahatname	K2, K3, K10, K15, K16, K17, K18
Destan	K1, K6, K10, K12, K15, K16, K17
Söylev/Nutuk	K1, K10, K12, K19, K20
Şiir	K4, K6, K8, K10, K15
Mani	K3, K12, K15
Bilmece	K6, K8, K15
Biyografi	K10, K19, K20

Türkü	K2, K8, K15
Sözlük	K1, K18
Mektup	K1, K15
Marş	K3, K18
Deyim	K7, K18
Kompozisyon	K19
Özdeyiş	K18
Masal	K15
Tiyatro	K19
Makale	K8
Toplam	94

Araştırmanın bu sorusuna Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin çok sayıda ve farklı şekillerde cevap verdiği görülmektedir. Buna göre Sosyal Bilgiler öğretmenleri Sosyal Bilgiler dersinde değerler öğretiminde hangi edebi ürünleri kullandıklarını en fazla anı (10), fıkra (9), atasözleri (9), roman (8), seyahatname (7), destan (7), söylev/nutuk (5), şiir (5) şeklinde cevaplamışlardır. Araştırmanın bu sorusuna ait frekans sayısı incelendiğinde her bir öğretmenin birden çok edebi ürünü kullandığı görülmektedir. Bu durum hem Sosyal Bilgiler dersine hem de değerler öğretimine katkı sağladığı şeklinde yorumlanabilir. Öğretmenlerden bazıları araştırmanın bu sorusunu şu şekilde cevaplamışlardır:

K6 “Destanlar, hikâyeler, şiirler, hitabe, atasözleri.” **K9** “Roman, hikâye, fıkra, anı, türkü, atasözü.” **K10** “Efsane, hikâye, biyografi, atasözü, anı, söylev, gezi yazısı.” **K16** “Hikâye, anı, fıkra, gezi yazısı, efsane.” **K18** “Fıkra, marş, roman, gezi yazısı, şiir, hikâye, sözlük, deyim, atasözü.”

Sosyal Bilgiler öğretmenleri derslerinde çok sayıda farklı edebi ürünlerden faydalandıklarını belirtmişlerdir. Bu durum Sosyal Bilgiler dersi ile edebiyat arasındaki ilişkiyi ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır.

Tablo 5. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde değerler öğretiminde edebi ürünleri kullanma nedenleri

Kategoriler	Katılımcılar
Değerleri aktarması	K4, K6, K9, K10, K13, K14, K15
Tarihi konuları aktarması	K2, K6, K8, K10, K19, K20
Konuların kalıcılığını sağlaması	K3, K6, K8, K19

Öğrencilerin ilgisini çekmesi	K7, K8, K16, K17
Öğrenilenleri pekiştirmesi	K6, K8, K9, K10
Konuların öğrencilere daha kolay öğretilmesi	K15, K18, K19
Değerlere ilişkin örnekler sunması	K4, K10, K15
Öğrencilerin eğlenceli şeylerden hoşlanması	K3, K8, K19
Önemli kişileri tanıtması	K10, K19, K20
Eski değerlerin kazandırabilmesi	K3, K12
Konuları öğrenciye aktarmada etkili olması	K1, K16
Öğrencilerin yeni kelimelerle karşılaşması	K1, K18
Milli tarih bilincinin verilmesi	K6, K15
Öğrencilerin somut örneklerle karşılaşmalarını sağlamak	K3, K16
Deneyimleri aktarması	K9, K16
Öğrencilere doğal afetleri tanıtması	K2
Ülkemizi ve dünyayı tanıtması	K17
Olaylara fark bir bakış açısı getirmesi	K17
Öğrencilerin çevrelerindeki değişimi fark etmelerini sağlamak	K2
Öğrencilerin ders dışı zamanlarında etkili olması	K17
Eğitici-öğretici yönlerinin bulunması	K9
Öğrencilere tarihsel empati kazandırması	K8
Kesin bilgilerin aktarılması	K8
Günlük yaşamı aktarması	K7
Ders çıkarmak için fırsat sunması	K9
Öğrencilerin öğrenme sürecine etkin katılımını sağlaması	K19

Toplam

60

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersinde değerler öğretiminde kullandıkları edebi ürünleri tercih etme nedenlerine çok sayıda cevap verdikleri görülmektedir. Sosyal Bilgiler öğretmenleri derslerinde kullandıkları bu edebi ürünleri kullanma nedenlerini değerleri aktarması (7), tarihi konuları aktarması (6), konuların kalıcılığını sağlaması (4), öğrencilerin ilgisini çekmesi (4), öğrenilenleri pekiştirmesi (4) olarak belirtmişlerdir. Buna göre öğretmenler edebi ürünleri genellikle değerleri aktarmak için kullanılmaktadır. Öğretmenlerden bazıları araştırmanın bu sorusunu şu şekilde cevaplamışlardır:

K1 “Dönemin olaylarını öğrenciye aktarmada etkili oluyor.” **K7** “İlgi çekici olduğu için.” **K8** “Konunun pekiştirilmesi ve daha iyi öğrenilmesini sağlamak amacıyla kullanıyorum.” **K10** “Örnekleme yapmak için.” **K15** “Konuların içeriğine göre değerlerimize yönelik örneklemelerle dersler akıcı, değerler kalıcı oluyor.” **K17** “Öğrencilerin daha ilgisini çekiyor. Kitabı bilgilerden öte olayı gözlerinde canlandırmalarında etkili oluyor.”

Sosyal Bilgiler öğretmenleri Sosyal Bilgiler dersinde değerler öğretiminde kullandıkları edebi ürünleri tercih etme nedenlerini farklı görüşlerle açıklamışlardır. Değerlerin öğretiminde öğretmenlerin edebi ürünleri farklı nedenlerle tercih etmeleri değerler öğretiminin ne kadar geniş bir perspektiften ele alındığını göstermektedir.

Araştırmanın dördüncü sorusunda Sosyal Bilgiler öğretmenlerine “*Sosyal Bilgiler dersinde değerler öğretiminde edebi ürünlerin kullanılmasının katkıları nelerdir?*” sorusu sorulmuştur. Sosyal Bilgiler öğretmenleri bu soruya dört farklı kategoride cevap vermişlerdir. Bu kategoriler öğretmene, öğrenciye, derse ve değerler öğretimine katkıları şeklindedir. Araştırmanın bu sorusuna ait bulgular Tablo 6, Tablo 7, Tablo 8 ve Tablo 9’da yer almaktadır:

Tablo 6. Sosyal Bilgiler dersinde değerler öğretiminde edebi ürünlerin kullanılmasının Sosyal Bilgiler öğretmenlerine katkıları

Kategoriler	Katılımcılar
Değerlerin aktarımını kolaylaştırması	K2, K4, K5, K7, K12, K14
Konuyu somutlaştırmayı sağlaması	K3, K8, K10
Konuların daha iyi anlaşılmasını sağlaması	K10, K11
Dersin çok boyutlu işlenmesini sağlaması	K2
Mesleki gelişim sağlaması	K2
Öğretmenlerin kendilerini muhakeme edebilmeleri	K4
Dersleri aktif hale getirmesi	K6
Kazanımları pekiştirmesi	K6
Değerlere yönelik öğretmenlere farkındalık kazandırması	K6

Kültür ve bilgi birikimini zenginleştirilmesi	K9
Örnekler sunmayı sağlaması	K10
Farklı bakış açıları kazandırması	K14
Öğretmenlerin alternatif kaynaklara sahip olması	K17
Okuma alışkanlığı kazandırması	K17
Kazanımları daha kolay ve etkili kazandırması	K19
Öğretmenin öğrenme sürecine kendisinden bir şeyler katabilmesi	K19
Toplam	24

Sosyal Bilgiler öğretmenleri Sosyal Bilgiler derslerinde edebi ürünlerin kullanılmasının öğretmene olan katkılarını farklı görüşlerle ifade etmişlerdir. Buna göre Sosyal Bilgiler öğretmenleri Sosyal Bilgiler derslerinde edebi ürünlerin katkılarını değerlerin aktarımını kolaylaştırması (6), konuyu somutlaştırmayı sağlaması (3) ve konuların daha iyi anlaşılmasını sağlaması (2) olarak belirtmişlerdir. Öğretmenlerden bazıları araştırmanın bu sorusunu şu şekilde cevaplamışlardır:

K3 “Konu somutlaştırılarak anlatıldığı için konuyu anlatmak daha kolay.” **K6** “Dersi aktif kılma, kazanımları pekiştirmede, değerlere farkındalık oluşturmada ve davranış haline getirmede yardımcı olur.” **K12** “Dersin konusunu anlatırken bazı değerleri karşı tarafa aktarmayı kolaylaştırır.” **K15** “Değerlerin daha kolay ve anlaşılır bir şekilde aktarabilmesini sağlamaktadır.” **K19** “Dersin kazanımlarını öğrenciye daha kolay ve etkili olarak kazandırmada yardımcı oluyor. Öğretmen öğrenme sürecine kendisinden bir şeyler katmış oluyor.”

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin değerler öğretiminde edebi ürünlerin kullanılmasının Sosyal Bilgiler öğretmenlerine katkılarını en fazla değerlerin aktarımını kolaylaştırması olarak ifade etmeleri değerler öğretiminde edebi ürünlerin rolünü göstermesi bakımından önem taşımaktadır.

Tablo 7. Sosyal Bilgiler dersinde değerler öğretiminde edebi ürünlerin kullanılmasının öğrencilere katkıları

Kategoriler	Katılımcılar
Öğrenme sürecinde kalıcılığı artırması	K2, K8, K12, K15, K19
Değerleri anlama ve yorumlama fırsatı vermesi	K5, K10, K11, K14
Derse aktif katılım sağlaması	K19, K20
Dersi eğlenceli hale getirmesi	K8, K14

Öğrencilerin derse dikkatini artırması	K6, K14
Öğrencilerin derse ilgisini artırması	K3, K5
Okuma alışkanlığı kazandırması	K17
Farklı bakış açıları kazandırması	K17
Konuların kolay anlaşılmasını sağlaması	K2
Değerleri davranışa dönüştürme fırsatı vermesi	K4
Toplam	21

Sosyal Bilgiler öğretmenleri Sosyal Bilgiler derslerinde edebi ürünlerin kullanılmasının öğrenciye olan katkılarını en fazla öğrenme sürecinde kalıcılığı artırması (5) ve değerleri anlama ve yorumlama fırsatı vermesi (4) şeklinde ifade etmişlerdir. Öğretmenlerden bazıları araştırmanın bu sorusunu şu şekilde cevaplamışlardır:

K3 “Soyutlaştırılmış konuların akılda daha fazla kalmasını ve kolay anlaşılmasını sağlar.”
K4 “Öğrenciler edebi ürünlerde yer alan değerleri öğrenerek kendi hayatlarında uygulama fırsatı yakalamaktadır. Ayrıca bu değerleri davranış haline getirerek yaşadığı çevreye güzel örnekler sunabilmektedir.” **K6** “Öğrencinin dikkatini çeker. Derse ilgisini artırır.” **K20** “Öğrenciler hem aktif olur hem de derse hazırlıklı gelirler. Öğrencileri düşünmeye sevk eder.”

Sosyal Bilgiler dersinde değerler öğretiminde edebi ürünlerin kullanılmasının öğrencilere katkılarına bakıldığında öğretmenlere olan katkıları ile benzer olduğu söylenebilir. Bu durum Sosyal Bilgiler derslerinde edebi ürünlerin kullanımının değerlerin öğretimi açısından rolünü ortaya koyması bakımından önemlidir.

Tablo 8. Sosyal Bilgiler dersinde değerler öğretiminde edebi ürünlerin kullanılmasının derse katkıları

Kategoriler	Katılımcılar
Dersi ilgi çekici, eğlenceli ve verimli hale getirmesi	K8, K10, K12, K17, K19
Derste örnek vermeyi sağlaması	K3, K11
Konuyu kavratmaya yardımcı olması	K15, K20
Dersin işlenişini kolaylaştırması	K2, K3
Öğrencilerin değerleri içselleştirmeyi sağlaması	K4
Ders ortamını zenginleştirilmesi	K5
Dersin amacına ulaşmasında yardımcı olması	K6

Dersi monotonluktan kurtarması	K11
Türkçe dersi ile ilişkilendirmeyi sağlaması	K12
Konuların pekiştirilmesini sağlaması	K17
Dersin kalıcılığını artırması	K19
Dersin çeşitli kaynaklarla desteklenmesini sağlaması	K20
Toplam	19

Sosyal Bilgiler öğretmenleri Sosyal Bilgiler derslerinde edebi ürünlerin kullanılmasının derse olan katkılarını dersi ilgi çekici, eğlenceli ve verimli hale getirmesi (5), derste örnek vermeyi sağlaması (2), konuyu kavratmaya yardımcı olması (2) ve dersin işlenişini kolaylaştırması (2) olarak belirtmişlerdir. Bu durum edebi ürünlerin hem değerler öğretiminde hem de Sosyal Bilgiler dersinin öğretimindeki rolünü göstermektedir. Öğretmenlerden bazıları araştırmanın bu sorusunu şu şekilde cevaplamışlardır:

K2 “Derslerin işlenişini kolaylaştırmaktadır.” **K3** “Verilen örnekler sayesinde konunun kısa sürede bitirilebilmesi.” **K10** “Dersin daha etkili olmasını sağlar.” **K11** “Edebi ürünlerdeki olaylar örnek olay olarak kullanıldığında dersi monotonluktan kurtarmaktadır.” **K17** “Derste konular değişik şekilde pekiştiriliyor. Çocukların derse motiveleri sağlanıyor.”

Sosyal Bilgiler öğretmenleri Sosyal Bilgiler derslerinde edebi ürünlerin kullanılması durumunu, edebi ürünlerin ders üzerindeki etkileri ile ilgili görüşlerini belirterek ifade etmektedirler. Öğretmenlerin en çok üzerinde durdukları konunun Sosyal Bilgiler derslerinde edebi ürünlerin kullanılmasının dersi ilgi çekici, eğlenceli ve verimli hale getirmesi olduğu; ancak farklı görüşlerle de açıkladıkları görülmektedir.

Tablo 9. Sosyal Bilgiler dersinde değerler öğretiminde edebi ürünlerin kullanılmasının değerler öğretimine katkıları

Kategoriler	Katılımcılar
Değerlerin daha kolay benimsenmesini sağlaması	K10, K11, K12, K19
Değerlerin daha iyi anlaşılmasını sağlaması	K8, K10
Edebi ürünlerdeki değerlerden örnekler verilmesini sağlaması	K4, K17
Yaşanmış/yaşanması olası olayların öğrencilerin değerleri kazanmasında etkili olması	K3
Değerlerin pekiştirilmesine yardımcı olması	K6
Değerlerin miras olduğunu göstermesi	K12
Değerleri davranışa dönüştürmede etkili olması	K19

Değerlerin konularla bağlantılı olarak verilmesini K20
sağlaması

Toplam 13

Sosyal Bilgiler öğretmenleri Sosyal Bilgiler derslerinde edebi ürünlerin kullanımının değerler öğretimine katkılarını en fazla değerlerin daha kolay benimsenmesini sağlaması (4), değerlerin daha iyi anlaşılmasını sağlaması (2) ve edebi ürünlerdeki değerlerden örnekler verilmesini sağlaması (2) olarak ifade etmişlerdir. Öğretmenlerden bazıları araştırmanın bu sorusunu şu şekilde cevaplamışlardır:

K4 “Edebi ürünlerde değerlerle ilgili örneklerin çok ve çeşitli olması değerlerin öğretimine olumlu katkı sağlamaktadır. Edebi ürünlerdeki değerlerden faydalanmazsak değerler öğretimi yüzeysel ve yetersiz kalır.” **K6** “Değerlerin pekişmesinde yardımcı olur.” **K8** “Değerlerin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır.” **K12** “Değerler daha kolay öğrenilir. Değerlerin bize Orta Asya’dan beri nasıl miras kaldığını gösterir.” **K20** “Değerlerimizin konularla bağlantılı verilmesini sağlar.”

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin edebi ürünlerin değerler öğretimine katkılarını farklı görüşlerle ifade ettikleri görülmektedir. Bu durum Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler derslerinde edebi ürünleri farklı amaçlarla kullanılmasından kaynaklandığı söylenebilir.

4.SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırmada Sosyal Bilgiler öğretmenleri Sosyal Bilgiler derslerinde edebi ürünlerin kullanılmasının önemini değerlerin aktarımını kolaylaştırması, bilgilerin kalıcılığını artırması, kültürel öğeleri öğretmesi ve öğrencilerin derse ilgisini artırması şeklinde belirtmişlerdir. Karatay (2011) her dersin kendine özgü öğretmeyi hedeflediği konu alanı olduğunu ve derslerde edebî metinlerin kullanılmasının değer aktarımı yöntemlerinden ahlaki muhakeme ve değer analizi yöntemlerinin kullanımı için son derece elverişli olduğunu belirtmektedir. Bu yöntemlerin uygulanması için örnek durum ve olaylara ihtiyaç olduğunu ifade etmektedir. Bunların en güzel örneklerinin edebî eserlerde bulunmasının ise edebiyat temelli karakter eğitimi anlayışını ortaya koyduğu belirtmektedir. Kaymakçı (2013) Sosyal Bilgiler ders kitaplarında edebi türlerin kullanım durumunu incelediği çalışmasında Sosyal Bilgiler ders kitaplarında edebi türlerin kullanımına önem verildiğini tespit etmiştir. Gevenç (2014) çalışmasında 7. sınıf öğrencileri arasından bir deney grubu bir de kontrol grubu oluşturmuştur. Araştırma öncesinde hazırlanan başarı testi ön-test olarak iki gruba da uygulanmış, iki grubun da başarı düzeyinin birbirine yakın olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ardından deney grubuna ilgili üniteye ilişkin kazanımlar fıkralarla desteklenerek verilmeye çalışılmıştır. Kontrol grubunda ise geleneksel yöntemler kullanılarak bir öğretim yapılmıştır. Araştırmanın bitiminde iki gruba da aynı başarı testi uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda ise fıkra kullanılarak yapılan Sosyal Bilgiler öğretiminde deney grubunun başarı düzeyinin, geleneksel yöntemle öğretim yapılan kontrol grubundan daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Bu anlamda bilgilerin kalıcılığını artırmada edebi ürünlerin etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Literatürde yapılan çalışmalarda Sosyal Bilgiler dersinin edebi ürünlerle ilişkisi ortaya konulmuştur. Değerlerle ilişkisine sadece Karatay (2011)’in çalışmasında yer verilmektedir. Karatay (2011)’in çalışması ile bu araştırmadan elde edilen sonuçların edebi ürünlerin değerler öğretimine katkısı yönüyle benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin çoğunluğu Sosyal Bilgiler derslerinde edebi ürünlerden yararlandıklarını belirtmişlerdir. Değerler öğretiminde edebi ürünleri kullanma nedenlerini değerleri öğretmesi, kazanımların pekiştirilmesinde etkili olması ve değerlerin anlaşılabilir olmasını sağlaması ile ilişkilendirmişlerdir. Öztürk, Coşkun Keskin ve Otluoğlu (2012) Sosyal Bilgiler derslerinde edebi ürünlerin kullanılmasının amaçlarından birinin öğrencilerde okuma ve anlama becerilerini geliştirmek olduğunu belirtmektedirler. Bu çalışma ile edebi ürünler ve Sosyal Bilgiler dersi ilişkisi ortaya konulmuştur. Dolayısıyla bu çalışma, bu araştırmanın sonucu ile doğrudan ilgili olmasa da Sosyal Bilgiler ve onun ögesi olan değerler ile ilişkisine genel bir çerçeve çizmektedir. Sosyal Bilgiler öğretmenleri Sosyal Bilgiler dersinde değerler öğretiminde hangi edebi ürünleri kullandıklarına ilişkin çok fazla ve farklı şekillerde cevap vermişlerdir. Öğretmenler en fazla anı, fıkra, atasözleri, roman, seyahatname, destan, söylev/nutuk, şiiri kullandıklarını belirtmişlerdir. Kaymakçı (2013) Sosyal Bilgiler ders kitaplarında en çok kullanılan edebi türün hikâye olduğunu tespit etmiştir. Hikâyeyi; özdeyiş, biyografi, anı, gezi yazısı, siyasetname, söylev, şiir, destan ve atasözünün takip ettiğini belirtmiştir. Oruç (2009) incelediği dört Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitabında anı, biyografi, günlük, destan, fıkra, hikâye, mektup, roman özeti, seyahat ve şiir edebi ürünlerinin kullanıldığını tespit etmiştir. Bu edebi ürünlerden ise en fazla hikâye türünün kullanıldığı görülmektedir. Yeşilbursa ve Sabancı (2015) çalışmasında Sosyal Bilgiler derslerinde kullanılabilir edebi ürünleri en fazla roman, destan-efsane-mit ve hikâye olarak tespit etmişlerdir. Ünlüer ve Yaşar (2012) çalışmasında, gazetelerin oldukça geniş bir değerler içeriğine sahip olduğunu ve hem okulda hem de evde öğrencilerin kişisel ve toplumsal olarak olumlu değer yargılarını öğrenmesi bakımından iyi bir kaynak olduğunu belirtmektedir. Deveci, Belet ve Türe (2013) destan, şiir, hikâye gibi edebi ürünlerin değerler eğitimi için önemli kaynaklar olduğunu ifade etmektedirler. Literatürdeki çalışmaların sonuçlarının bu araştırmadan elde edilen sonuçları destekler nitelikte olduğu görülmektedir.

Sosyal Bilgiler öğretmenleri Sosyal Bilgiler dersinde değerler öğretiminde kullandıkları edebi ürünleri tercih etme nedenlerini farklı görüşlerle açıklamışlardır. Sosyal Bilgiler öğretmenleri derslerinde kullandıkları bu edebi ürünleri kullanma nedenlerini değerleri aktarması, tarihi konuları aktarması, konuların kalıcılığını sağlaması, öğrencilerin ilgisini çekmesi, öğrenilenleri pekiştirmesi olarak belirtmişlerdir. Yeşilbursa ve Sabancı (2015)'nin Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler öğretiminde edebi ürünlerin kullanımına yönelik görüşlerinin incelendiği çalışmada öğretmen adayları edebi ürünlerin kalıcılığı artırmada, derse dikkat ve ilgi çekmede, dersi eğlenceli kılmada, öğrencilere farklı bakış açıları kazandırmada ve öğretimi zenginleştirmede etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Öztürk (2007) seyahatname, gezi yazısı, şiir, mektup, belgesel vb. edebi türlerin kullanılmasının derslerde öğrencinin öğrendiği konuya başka açıdan bakmasının sağlandığını ifade etmektedir. Deveci vd. (2013)'nin 12 Dede Korkut Hikâyesinde yer alan değerleri incelediği çalışmada, Dede Korkut Hikâyelerinde aile birliği, sevgi, dürüstlük, saygı, estetik, cesaret, onurlu olma, dayanışma, vatanseverlik, cömertlik, merhamet, toplumsal ve dini değerlerin yer aldığı bulguları elde edilmiştir. Literatürdeki çalışmaların sonuçlarının genellikle edebi ürünlerin değerleri aktarması yönünde olması bu araştırmanın sonucunu destekler niteliktedir.

Sosyal Bilgiler öğretmenleri Sosyal Bilgiler derslerinde edebi ürünlerin kullanılmasının öğretmene olan katkılarını çeşitli görüşlerle ifade etmişlerdir. Sosyal Bilgiler öğretmenleri Sosyal Bilgiler derslerinde edebi ürünlerin katkılarını değerlerin aktarımını kolaylaştırması, konuyu somutlaştırmayı sağlaması ve konuların daha iyi anlaşılmasını sağlaması olarak belirtmişlerdir. Kaya ve Ekiçi (2015) çalışmasında, Sosyal Bilgiler derslerinde gezi yazılarından faydalanılmasının empati, eleştirel düşünme, sorgulama, sorun belirleme ve

çözümleme gibi becerileri geliştirdiğini belirlemişlerdir. Akkuş (2006) çalışmasında MEB'in 2006-2007 eğitim-öğretim döneminden itibaren destanlar konusunun Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'na dâhil ettiğini belirtmektedir. Destanların eğitici işlevinin yerine gelmesini ise öğretmenin yaratıcılığı ve becerisi ile ilişkilendirmişlerdir. Literatürdeki çalışmaların öğretmenlere edebi ürünleri kullanmaları ile ilgili yol gösterici olduğu görülmektedir. Sosyal Bilgiler öğretmenleri Sosyal Bilgiler derslerinde edebi ürünlerin kullanılmasının öğrenciye olan katkılarını en fazla öğrenme sürecinde kalıcılığı artırması ve değerleri anlama ve yorumlama fırsatı vermesi şeklinde ifade etmişlerdir. Oruç (2009) edebi ürünlerin öğrenciler için bilişsel ve duyuşsal yararları olduğunu; öğrenme-öğretme ortamlarında kullanılabilir olacak güçlü araçlar olduğunu belirtmektedir. Mindivanlı, Küçük ve Aktaş (2012) Sosyal Bilgiler derslerinde değerler aktarımında atasözleri ve deyimlerin kullanımının öğrenciye ulaşılmak istenen hedeflerin kazandırılması, çok yönlü düşünme becerisi kazandırması, analitik düşünebilmesi, uyumlu ve etkin bireyler olmalarına katkıda sağladığını ifade etmektedir. Öztürk (2007) çalışmasında, derslerde edebi ürünler kullanılmasının öğrencilerin sorgulama, çözümleme ve empati kurma kabiliyetlerini geliştirdiğini, sınıf içi iletişimi arttırdığını ve yaratıcılıklarını geliştirdikleri sonucuna ulaşmıştır. Literatürdeki bu sonuçlar bu araştırmadan elde edilen sonuçları destekler niteliktedir. Sosyal Bilgiler öğretmenleri Sosyal Bilgiler derslerinde edebi ürünlerin kullanılmasının derse olan katkılarını dersi ilgi çekici, eğlenceli ve verimli hale getirmesi, derste örnek vermeyi sağlaması, konuyu kavratmaya yardımcı olması ve dersin işlenişini kolaylaştırması olarak belirtmişlerdir. Öztürk, Coşkun Keskin ve Otluoğlu (2012) edebi ürünlerin öğretim durumlarında kullanılmasını, öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenmesini sağladığını, eleştirel düşünceyi geliştirdiğini ve sorumluluk sahibi bireyler yetişmesinde etkili olduğu üzerinde durmaktadırlar. Sosyal Bilgiler öğretmenleri Sosyal Bilgiler derslerinde edebi ürünlerin kullanımının değerler öğretimine katkılarını en fazla değerlerin daha kolay benimsenmesini sağlaması, değerlerin daha iyi anlaşılmasını sağlaması ve edebi ürünlerdeki değerlerden örnekler verilmesini sağlaması olarak ifade etmişlerdir. Şimşek (2015) değerler öğretiminde çocuk edebiyatının kullanılarak çocuklara bazı değerlerin verilebileceğinden bahsetmektedir. Bu durum bu araştırmadan elde edilen sonuçlar ile paralellik göstermektedir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlardan yola çıkılarak şu öneriler yapılabilir:

- Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin çeşitli amaçlarla derslerinde edebi ürünlerden faydalandıkları görülmektedir. Yenilenmekte olan Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Lisans Programı'na Sosyal Bilgiler ve Edebiyat ilişkisini öğretmek amaçlı bir ders konulabilir.
- Edebi ürünlerden derslerde daha etkili ve amacına uygun yararlanabilmek amacıyla öğretmenlerin edebi ürünleri nasıl kullanması gerektiği konusunda Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda açıklanabilir.

KAYNAKÇA

- Akkuş, Z. (2006). Sosyal Bilgiler öğretiminde destanların kullanımı. *KKEFD*, 141, 31-48.
- Aktepe, V. ve Tahiroğlu, M. (2016). Değerler eğitimi yaklaşımları ve etkinlik örnekleri. *International Journal of Social Science*, 42, 361-384.
- Arıcı, A. F. ve Bayındır, N. (2015). Masalların öğretim aracı olarak kullanılması üzerine bir araştırma. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 15, 106-119.
- Aydın, M. (2011). Değerler, işlevleri ve ahlak. *Eğitime Bakış*, 7(19), 39-45.
- Bayraktar, F. (2015). İlkokul Sosyal Bilgiler dersinde kazandırılan değerlerle ilgili sınıf öğretmenlerinin görüşleri, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Bulut, S. (2011). Atasözlerinin değerler eğitimindeki yeri. Yüksek lisans tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Trabzon.
- Coşkun, Y. ve Yıldırım, A. (2009). Üniversite öğrencilerinin değer düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, VI(I), 311-328.
- Dam, H. ve Karataş, M. (2014). Değerler eğitimi açısından veda hutbesinde insan onuru, *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2), 48-75.
- Deveci, H., Belet, D. ve Türe, H. (2013). Dede korkut hikâyelerinde yer alan değerler. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(46), 294-321.
- Dilmaç, B. (2010). Değerler eğitimi uluslararası konferansı. *İş Ahlakı Dergisi*, 28-29 Mayıs 2010, İstanbul, 145- 147.
- Ekinci Çelikpazu, E. ve Aktaş, E. (2011). MEB 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin değer iletimi açısından incelenmesi. *Turkish Studies*, 6/2, 413-424.
- Ekiz, D. (2013). Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Geliştirilmiş 3. Baskı, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Er, H. ve Şahin, M. (2012). Sosyal Bilgiler dersinde “biyografi” kullanımına ilişkin öğrenci görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(1), 75-96.
- Erol, K. (2012). Tarih-Edebiyat ilişkisi ve tarihî romanların tarih öğretimine katkısı. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 2(1), 59-70.
- Ersoy, F. ve Şahin, T. (2012). Sosyal Bilgiler ders kitaplarının değerler eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 1535-1558.
- Gelen, İ., Yılmaz, A. ve Kurtulmuş, M. (2010). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin sosyo ekonomik düzeyleri ile değerleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 237-246.
- Gevenç, S. (2014). Sosyal Bilgiler öğretiminde fıkraların kullanımı, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Gömlüksiz, M. N. ve Cüro, E. (2011). Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alandekilerle ilişkin öğrenci tutumlarının değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 96-134.

- Gül, R. (2013). Bir değer eğitimi olarak ilköğretim döneminde doğruluk eğitimi. Yüksek lisans tezi, T.C. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çorum.
- Gülüm, K. ve Ulusoy, K. (2008). Sosyal Bilgiler dersinde göç konusunun işlenişinde halk türkülerinin kullanılması (örnek bir çalışma). *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (26), 112-127.
- Karasar, N. (2011). Bilimsel Araştırma Yöntemi, 22. Basım, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karatay, H. (2011). Karakter eğitiminde edebi eserlerin kullanımı. *Turkish Studies*, 6/1, 1398-1412.
- Kardaş, M. N. (2015). Orhun Abidelerinin Türkçe Öğretiminde Değer Aktarımı Açısından Önemi II: Kül Tigin Abidesi, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, Hüseyin Hüsnü Tekışık Özel Sayısı, 1/7, 133-149.
- Kaya, E. ve Ekiçi, M. (2015). Sosyal Bilgiler öğretiminde gezi yazılarından yararlanma: Gülten Dayıoğlu'nun gezi yazıları örneği, *TSA*, 19(1), 87-114.
- Kaymakcan, R. ve Meydan, H. (2011). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programları ve öğretmenlerine göre değerler eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9(21), 29-55.
- Kaymakcı, S. (2013). Sosyal Bilgiler ders kitaplarında sözlü ve yazılı edebî türlerin kullanım durumu. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 230-255.
- Keskin, Y. ve Coşkun Keskin, S. (2013). İlkokul (ilköğretim) Sosyal Bilgiler programlarında milli bilinç ve barış değerinin tarihsel serüveni, *TSA*, 17(3), 51-86.
- Kurtdede Fidan, N. (2013). Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitimi: Nitel bir araştırma. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(3), 361-388.
- Kuş, E. (2012). Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri, 4. Baskı, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Lovat T. & Hawkes N. (2013). Values Education: A Pedagogical Imperative for Student Wellbeing. *Educational Research Journal*, 2(2), 1-6.
- Mc Govan, T., & Guzzetti, B. (1991). Edebiyat Temelli Sosyal Bilgiler Öğretimi, Çev: Ahmet Doğanay Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi. *Social Studies*, 82 (1), 16-22. 08.07.2016 <http://turkoloji.cu.edu.tr> (E.T: 07.05.2013) adresinden erişilmiştir.
- MEB, (2005). İlköğretim Sosyal Bilgiler dersi 6–7.sınıflar öğretim programı ve kılavuzu (taslak basım). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- MEB, (2009). Sosyal Bilgiler dersi (4–5. sınıflar) öğretim programı ve kılavuzu. T.T.K.B. Öğretmenler Portalı. 08.07.2016 tarihinde <http://ttkb.meb.gov.tr> adresinden erişilmiştir. <http://ttkb.meb.gov.tr/ogretmen/modules/php?name> adresinden erişilmiştir.
- MEB (2015). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. 15.05.2017 tarihinde <http://ttkb.meb.gov.tr> adresinden erişilmiştir.
- Mindivanlı, E., Küçük, B. ve Aktaş, E. (2012). Sosyal Bilgiler dersinde değerlerin aktarımında atasözleri ve deyimlerin kullanımı. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 93-101.

- Sart, G. (2015). Nitel Araştırma Teknikleri, Fatma Nevra Seggie, Yasemin Bayyurt (Ed.) içinde, Nitel Araştırma (69-81), Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sağlam, E. ve Genç, S. Z. (2015). İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler programında belirlenen değerlerin kazanım düzeyleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4/4, 1708-1728.
- Schwartz, S. H. (2005). Basic Human Values: An Overview, 08.07.2016 tarihinde <http://www.fmag.unict.it/Allegati/convegno%207-8-10-05/Schwartzpaper.pdf>, 1-19 adresinden erişilmiştir.
- Sönmez, Ö. F. (2014). Atasözlerinin Sosyal Bilgiler programındaki değerler açısından incelenmesi. *Journal of World of Turks*, 6(2), 101-115.
- Şimşek, Ş. (2015). Kemalettin Tuğcu'nun romanlarında değerler eğitimi. *International Journal of Humanities and Education*, 1(1), 79-104.
- Oruç, Ş. (2009). Sosyal Bilgiler 6. sınıf ders kitaplarında edebi ürünler. *TSA*, 13(2), 9-24.
- Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: Sosyal bilimlerde yöntem bilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323- 343.
- Özen, Y., Gülyüz, K. ve Bulut Özen, H. (2012). İlköğretim 1–3 sınıf Hayat Bilgisi, 4–5 sınıf Sosyal Bilgiler dersindeki değerler ve değerler eğitiminin incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 1(4), 277-286.
- Öztürk, Ç. (2007). Coğrafya öğretiminde edebi metinlerin kullanımı. *On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24, 70-78.
- Öztürk, C., Coşkun Keskin, S. & Otluoğlu, R. (2012). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller, 5. Baskı, Ankara: Pegem Akademi.
- Tokcan, H. (2016). Sosyal Bilgiler ve Edebiyat, Halil Tokcan (Ed.) içinde, Sosyal Bilgilerde sözlü ve yazılı edebiyat incelemeleri (1-24), Ankara: Pegem Akademi.
- Türkeli Sanlı, Y. (2011). Edebiyat; toplumsal hafızanın, geleneğin kaybında, inşasında ne kadar etkilidir?, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 151-164.
- Uygun, S. (2013). Değerler eğitimi program tasarılarının değerlendirilmesi (Antalya örneği), *Mediterranean Journal of Humanities*, III/2, 263-277.
- Uysal, E. (2003). Değerler üzerine bazı düşünceler ve bir erdem tasnifi denemesi: İnsanî erdemler–İslami erdemler. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, 12(1), 51-69.
- Ünlüer, G. ve Yaşar, Ş. (2012). Sosyal Bilgiler dersinde gazete kullanımına ilişkin öğrenci görüşleri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 43-57.
- Yangıl, M. K. ve Kerimoğlu, C. (2014). Bilmecelerin eğitimdeki yeri ve önemi. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 341-354.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitimine genel bir bakış. *TÜBAR*, XIX, 499-522.
- Yeşilbursa, C. C. ve Sabancı, O. (2015). Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler öğretiminde edebi ürünlerin kullanımına yönelik görüşleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36, 19-33.

- Yıldırım, Y. ve Güven, D. (2012). Değer ölçütleri kapsamında özel eğitim sınıf öğrencilerinin bedensel engelli bireyler hakkındaki görüş ve tutumları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 1475-1490.
- Yiğittir, S. (2012). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin değer yönelimlerinin Rokeach ve Schwartz değer sınıflandırmasına göre değerlendirilmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 1-15.
- Yiğittir, S. ve Kaymakçı, S. (2012). Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı uygulama kılavuzunda yer alan etkinliklerin değer eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(2), 49-73.